

Проблема формування стратегічної компетентності майбутніх юристів-міжнародників університетах Франції як об'єкт теоретичного аналізу

О. В. Писаревська

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна
Corresponding author. E-mail: pysarevska@ukr.net

Paper received 05.03.20; Accepted for publication 28.03.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-227VIII91-07>

Анотація. У статті окреслено проблему формування стратегічної компетентності майбутніх юристів-міжнародників університетах Франції як об'єкт теоретичного аналізу та проаналізовано наукові, психолого-педагогічні, навчально-методичні джерела із проблеми формування стратегічної компетентності майбутніх фахівців міжнародного права. З'ясовано розуміння поняття «компетентність» у французькій та українській мовах, визначено поняття «стратегія», «комунікативна стратегія», «стратегічна компетентність» та презентовано авторське розуміння цих понять. Визначено місце стратегічної компетентності серед інших, обов'язкових для майбутніх фахівців з міжнародного права компетентностей, та обгрунтовано доцільність її формування.

Ключові слова: стратегічна компетентність, комунікативна компетентність, комунікативна стратегія, міжнародне право, Франція.

Вступ. На сучасному етапі розвитку освіти та науки, які стають все більш глобалізованими, неможливо обмежитися національними або регіональними кордонами у дослідженнях освітніх процесів. Особливо це стосується таких спеціальностей, як міжнародне право, у яких передумовою ефективної діяльності професіоналів є співпраця між міжнародними структурами, установами, організаціями тощо. Сформованість на належному рівні комунікативної, і зокрема її складової, стратегічної компетентності надає можливість для подальшої реалізації професійних та особистих амбіцій майбутніх фахівців у галузі міжнародного права. Створення ефективних моделей професійної комунікації є необхідною для ефективної підготовки студентів спеціальності «Міжнародне право» в українських закладах вищої освіти. Звернення до досвіду Франції, країни, що має давні традиції вищої освіти та ефективні технології формування професійної компетентності фахівців з міжнародного права, його дослідження та аналіз дозволить створити власну систему ефективної комунікативної підготовки студентів-правників та їх подальшу інтеграцію до глобального наукового та професійного простору.

Короткий огляд публікацій з теми. Аналіз наукової, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури засвідчує, що сучасними українськими та зарубіжними вченими було здійснено досить велику кількість досліджень з історії, розвитку та сучасного стану вищої юридичної освіти Франції, компетентнісного піходу у вищій освіті України та Франції, проблем формування комунікативної та стратегічної компетентності як її складової. Різні аспекти компетентнісного підходу в професійній освіті досліджували Дж. Рамен, Ж.Бутен та Л.Жюльєн, Ф.Тільман, О.Хуторської, І.Зимня, В.Байденко, О.Субетто. Проблеми навчання комунікативним стратегіям досліджено у працях Дж. ван Ека, Е.Біалісток, С.Муаран, Р.Оксфорд, А.Шамо, різні аспекти стратегічної компетентності, її зміст та структуру - Т.Тимофеева, М.Оліяр, О.Винник, О.Антонова.

Мета статті. Метою статті є вивчення теоретичних основ формування стратегічної компетентності майбутніх юристів-міжнародників в університетах Фран-

ції з перспективою адаптації кращого французького досвіду комунікативної підготовки до умов вітчизняного освітнього простору. Для цього необхідно проаналізувати основні наукові підходи до визначення поняття «стратегічна компетентність» та дослідити міждисциплінарний характер цього феномену.

Матеріали та методи. Матеріалами вивчення проблематики формування стратегічної компетентності як об'єкту теоретичного аналізу є монографії, дисертації, автореферати дисертацій, статті в наукових виданнях, підручники та посібники з різних навчальних дисциплін, словники, навчальні плани, програми та описи курсів юридичних факультетів університетів Франції. Дослідження було проведено із застосуванням наступних загальнонаукових та теоретичних методів, як метод критичного аналізу наукових джерел, метод систематизації та узагальнення теоретичних положень, порівняльний аналіз, узагальнення дослідних даних.

Результати та їх обговорення. Матеріали здійсненого обстеження дозволяють стверджувати, що концепт «стратегічна компетенція» присутній у наукових працях різних авторів, але сфера його функціонування відрізняється у різних дослідників, як і його розуміння у різних галузях науки: психології, філософії, педагогіці, лінгводидактиці, соціолінгвістиці, економіці та управлінні [1; 2; 7]. Зокрема, стратегічна компетентність у соціолінгвістиці розглядається як складова комунікативної компетентності, що надає можливість викладачам іноземних мов гнучко пристосовуватися до соціального контексту країн, мова яких викладається, шляхом розвитку професійної гнучкості. Під час проведення дослідження вдалося зафіксувати, що для багатьох науковців поняття «стратегічна компетентність» часто є частиною феномену «комунікативна компетентність». Поява цього поняття пов'язана зі спробами розробки зарубіжними вченими моделі комунікативної компетенції у процесі вивчення іноземних мов. Загальну наукову тенденцію дослідження мови як соціального процесу запропонував Делл Хаймс у 1972 році [12]. Початок тенденції саме такого підходу до її вивчення поклали М.Канейль та М.Свейн у 1980 році, які у своєму зага-

льному визначенні комунікативної компетенції обґрунтували наявність її стратегічної складової. На їх думку, комунікативна компетенція містить чотири складові: лінгвістичну, соціо-лінгвістичну, дискурсивну та стратегічну, що визначається як перелік «вербальних та невербальних комунікативних стратегій, що використовуються у тому випадку, коли комунікація зазнає загрози розриву або у ній виникають певні труднощі» [10; 30-31]. Ці автори виділяли два типи комунікативних стратегій: до першого належать такі, що компенсують недосконалу граматичну компетентність, а до другого – соціо-лінгвістичну компетенцію. Французькі дослідники Патрік Шародо та Софі Муаран поділяють таку точку зору: Шародо відносить стратегічну компетенцію до складу дискурсивної, до вміння побудови текстів, вміння організації аргументації та оперування різними типами дискурсу [11; 64], а Муаран [13; 2] виділяє лінгвістичну, дискурсивну, референтну та соціокультурну складову комунікативної компетенції і вбачає роль стратегічної компетенції у компенсації недоліків інших складових. Ці визначення допомагають зрозуміти суть явища, але вони є, на наш погляд, недостатніми, оскільки стратегічна компетентність має не лише компенсаторну функцію. Деяко доповнюють розуміння структури комунікативної компетентності визначення науковців Ж.Бержерона, Л.Демаре та Л.Дюкета, котрі до чотирьох попередніх складових додають соціолінгвістичну та стратегічну компетенцію, визначаючи її як «здатність використовувати вербальні і невербальні стратегії, щоб підтримувати контакт із співрозмовниками і керувати комунікацією» [9; 32]. «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» Ради Європи пропонують інше визначення, яке вписується у діяльній підхід до комунікації: стратегічна складова посідає важливе місце, але тут вона не є включеною до комунікативної компетентності. Модель Ради Європи віддає ключову роль соціолінгвістичній складовій, водночас надаючи велику значимість культурному та ситуативному аспектам. Саме стратегічна складова поєднує лінгвістичну та прагматичну складові [3]. Розширює розуміння поняття стратегічної компетенції її модель, запропонована Л.Бахманом, згідно якої стратегічна компетенція має ширшу сферу діяльності, а саме діє на рівні загальної компетентності і є основою для ефективного використання лінгвістичних знань [8; 32].

Зауважимо, що у французькій мові немає відмінності між поняттями «компетенція» та «компетентність». Для окреслення цих явищ використовується слово «compétence», що водночас означає компетентність як обізнаність, коло повноважень, функції, так і лінгвістичну компетенцію, як знання правил мови. У нашому дослідженні ми розрізняємо ці два поняття і під «компетентністю» розуміємо динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність [4; 28]. Компетентність людини – спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють лю-

дині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації), проблеми, характерні для певної сфери діяльності [5; 64]. «Компетенцію» ж розглядаємо як сукупність знань, умінь і навичок у певній сфері діяльності або надані (наприклад, нормативно-правовим актом) особі (іншому суб'єкту діяльності) повноваження, коло її (його) службових й інших прав і обов'язків [4; 28]. Можна також стверджувати, що компетенції як внутрішні знання, відображаються потім у компетентності, яка, в свою чергу, є продуктом навчання та досвіду.

Для визначення поняття «стратегічна компетентність» звернемося до поняття «стратегія». Згідно з академічним тлумачним словником, термін «стратегія» належить до воєнної термінології і означає мистецтво і ведення війни та великих воєнних операцій. У переносному значенні – це спосіб дій, лінія поведінки кого-небудь. Відповідно «стратегічний» – «який відповідає вимогам стратегії, важливий для здійснення воєнних завдань», і у переносному значенні – «який містить загальні, основні настанови, важливі для здійснення чого-небудь» [7; 751].

Стратегічна компетентність є інтеграційним явищем і окреслює здатність особи на основі здобутих знань та вмінь адекватно використовувати засвоєний репертуар стратегій. Комунікативна стратегія – це усвідомлений і вмотивований намір вчинити певні вербальні і не вербальні дії, спрямовані на досягнення комунікативної мети, правила і послідовності застосованих тактик не залежно від мови спілкування. Стратегічну компетентність окреслюють також як здатність особистості визначити мету своєї професійної і навчальної діяльності, планувати цю діяльність, для досягнення будь-якої мети, реалізовувати сплановані дії та оцінювати результат власної діяльності. Це також комплекс вербальних і невербальних стратегій, які використовуються для досягнення поставленої задачі. Також варто розглядати стратегічну компетентність, як право, що надається суспільством робити або вирішувати щось відповідно своїх знань та повноважень, що є особливо важливим у правничих спеціальностях.

Хоча попередні визначення допомагають структурувати поняття «комунікативна компетенція», вони, на нашу думку, недостатньо точно окреслюють сутність явища стратегічної компетентності. Поняття «стратегічна компетенція/компетентність» можна застосувати не лише до вивчення іноземних мов. Але будь-яка комунікація вимагає попереднього стратегічного планування та застосування відповідних тактик. І особливо важливими вони є у фаховому спілкуванні, зокрема, у галузі міжнародного права, адже юристу необхідно пояснювати юридичну термінологію, порівнювати, класифікувати, групувати, узагальнювати, опрацьовувати професійну інформацію відповідно до ситуації та визначеної мети, знаходити необхідну інформацію завдяки різноманітним джерелам, зрозуміти цю інформацію підчас її професійного читання відповідно до визначеної мети професійного спілкування. Юрист також повинен вміти сприймати, узагальнювати, аналізувати та синтезувати професійну інформацію, отриману із різних джерел, та володіти навичками участі у професійному спілкуванні. Відпо-

відно до вище окресленого, можемо стверджувати, що наявність стратегічної компетентності у студентів юридичних спеціальностей допомагає їм почуватися впевненіше у академічному та професійному спілкуванні, дозволяє вирішувати різні проблеми, використовуючи вербальні та невербальні засоби. Як було зазначено вище, поняття «стратегічної компетентності/компетенції» досліджують різні науки. Поряд із соціолінгвістикою стратегічну компетентність вивчають в межах соціології, соціальної філософії, управління та менеджменту, педагогічних наук, математики тощо. Така дослідницька увага пов'язана із необхідністю вирішення складних завдань професіоналізації [1; 131]. Наприклад, у викладанні математики стратегічна компетентність пов'язана з професійною компетентністю на основі таких компонентів розвитку особистості, як: концептуальне розуміння, процедурна гнучкість, адаптивна обґрунтованість, продуктивна диспозиція, і під «стратегічною компетентністю» розуміємо здатність формулювати, репрезентувати, та вирішувати математичні проблеми [1; 132].

У психології стратегічна компетентність деколи розглядається як дієва компетентність. О.Бодалев вирізняє наступні комунікативні дії: перцептивні дії:

- схилити до спілкування, визначити характер хвилювань і стан людини на основі характерних ознак та впливати на нього і розуміти його;
- комунікативні мовні і немовні дії;
- мовні дії: правильна емоційна, образна, стилістично маркована мова;
- немовні дії: доречна міміка, жестикуляція, доцільні рухи тіла;
- інтерактивні дії: взаємодія індивідів на основі комунікативно-підтримуючого, кооперативно-го стилів [2; 116].

Оскільки стратегічна компетентність юриста є обов'язковою компонентою його професійної компетентності, процес формування стратегічної компетентності юристів-міжнародників в університетах Франції відбувається поетапно: на першому навчальному циклі (Licence) протягом трьох років підчас типового навчального курсу формується сукупність наукових, методологічних та технічних компетентностей (предметних, перед-професійних, трансверсальних та мовних): вміння визначати у юридичному тексті фундаментальні концепти внутрішнього, європейського та міжнародного права та вміти їх розмістити в історичному вимірі; вміння вправно користуватися засадами юридичного аналізу, щоб прочитати юридичний текст, рішення юстиції, ідентифікувати правові норми, що можуть бути застосовані, юридичну кваліфікацію фактів і умови контролю; вміти визначати та розмістити свою роль та функції в середині організації, щоб адаптуватися та проявляти ініціативу; вміти аналізувати та синтезувати дані для їх подальшого використання; вміти створити відповідну аргументацію, спираючись на здатність критично мислити то-

що. Навчання на другому циклі для здобуття диплому рівня «Master» для спеціальностей у галузі міжнародного права відбувається зазвичай на базі диплому рівня «Licence» зі спеціальності «Право». На рівні «Master» відбувається розподіл на професійну та дослідницьку магістратуру. Відповідно і компетентності, сформовані по завершенні цього навчального рівня відрізняються. Наприклад, навчання на рівні «Master», спеціальність «Міжнародне публічне право» у дослідницькій магістратурі має на меті підготувати фахівців, що зможуть продовжувати науково-дослідницьку діяльність у аспірантурі, але також і працювати у міжнародних організаціях світового та регіонального рівнів, неурядових організаціях, згодом у дипломатичних установах тощо. Тому основними компетентностями таких випускників є здатність до синтезування інформації та академічного письма, здатність опрацьовувати справи по міжнародним судовим спорам, вміння представляти справу усно, вміння захищати справу у суді, розуміння цілей та засобів їх досягнення, викликів у міжнародному масштабі. Йдеться про підготовку спеціалістів, які, не зважаючи на сферу їх майбутньої професійної діяльності (дослідницьку чи практичну), будуть здатні використати основні знання та застосувати відповідну методологію для вирішення складних професійних задач у сфері приватного та публічного міжнародного права. Навчання на рівні «Master», спеціальність «Міжнародне публічне право» у професійній магістратурі формує наступні компетентності:

- 1) загальні та актуальні знання у галузі міжнародного приватного та публічного права, а також відповідні знання у численних предметних полях цієї спеціальності;
- 2) розуміння взаємодії між міжнародним, національним (внутрішнім) та європейським правом;
- 3) здатність спілкуватися усно та письмово у аргументований та документально підтверджений спосіб на теми, що належать до проблематики міжнародного приватного та публічного права;
- 4) методологічна точність у використанні документальних ресурсів у міжнародному приватному та публічному праві;
- 5) вміння, що визначають власника диплома рівня «Магістр» як компетентного співрозмовника та діяча у галузі міжнародного приватного та публічного права.

Висновки. Таким чином ми можемо дійти висновків, що стратегічна компетентність є складним, багатоконтактним та динамічним феноменом. Оскільки професійна діяльність юристів зараз здійснюється на перехресті різних сфер людського життя, сучасний фахівець з міжнародного права повинен володіти усіма необхідними стратегіями та тактиками у професійному спілкуванні, а стратегічна компетентність юристів-міжнародників є невід'ємною складовою їх професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова, О.В. Стратегічна компетентність державних службовців: монографія/ Національна академія державного управління при Президентові України, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2017, 340 С.
2. Бодалев, А.А. Восприятие человека человеком. – СПб.: Изд. дом «Мирь», 2015, 240 С.
3. «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти»: веб-

- сайт. URL: <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680459f98>, (дата звернення: 23.02.2020).
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / За ред. В.Г.Кременя.– К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014, 100 С.
 5. Пометун, О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. – К.: "К.І.С." 2004, 80 С.
 6. Равен, Д. Компетентність в сучасному суспільстві: виявлення, розвиток і реалізація. М.:Когіто-Центр. – 2002, 396 С.
 7. Словник української мови: в 11 томах. Том 9 — К.: «Наукова думка». – 1978, 798 С.
 8. Bachman, L.F. Fundamental Considerations in Language Testing. Oxford, 1990, 118 P.
 9. Bergeron J., Desmarais L., Duquette L. Les exercices communicatifs: un nouveau regard // Etudes de linguistique appliquée. – Paris, 1984, 56 P.
 10. Canale, M. and M. Swain. Theoretical basis of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing //Applied Linguistics, 1980. Is.1, P.27-31.
 11. Charaudeau P. Langage et Discours - Eléments de sémiolinguistique. Paris: Hachettes, 1983, 154 P.
 12. Hymnes, D. H. Vers la compétence de communication. P.: Hatier, 1984, 219 P.
 13. Moirand S. Enseigner à communiquer en langue étrangère. Paris: Hachettes, 1982, 4e édition. – 192 P.

REFERENCES

1. Antonova, O.V. Strategic competence of civil servants: a monograph, D.: DRIPA NAPA, 2017, 340 P.
2. Bodalev, A.A. Perception of human by human. – Spb.: Publishing House «MIR», 2015, 240 P.
3. «Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment»: Website.URL:<http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680459f98>, (date of the requests: 23.02.2020).
4. National Education Glossary: Higher Education / Under the editorship. V.G.Kremen.– K.: LLC «Publishing House «Pleiad», 2014, 100 P.
5. Pometun, O.I. Theory and practice of consistent implementation of a competent approach in the experience of foreign countries. – K.: "K.I.C." 2004, 80 P.
6. Raven, J. Competence in Modern Society. M.: Kogito-Centr. – 2002, 396 P.
7. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes. Volume 9 — K.: «Scientific thought». – 1978, 798 P.

Problem of forming the strategic competence of future international lawyers at french universities as an object of theoretical analysis

O. V. Pysarevska

Abstract. The article sets to explore the problem of forming the strategic competence of future international lawyers at french universities as an object of theoretical analysis. It analyses scientific, psychological and pedagogical, educational and methodological sources on the problem of formation of strategic competence of future specialists of international law. The paper researches the concept of «competence» in French and Ukrainian, the concepts of «strategy», «communicative strategy», «strategic competence» and the author's understanding of these concepts are presented. The paper considers the place of strategic competence among others, which are obligatory for future specialists in international law of competencies. Expediency of its formation is substantiated.

Keywords: *strategic competence, communicative competence, communicative strategy, international law, France.*